

DR. OLÁH JÁNOS
ny. főiskolai tanár
SZTE JGYPK
Szeged

Nyugatosok koruk neveléséről

1908-ban született meg a Nyugat irodalmi folyóirat, melyet kezdetben Ignotus és Osvát Ernő irányított. Vargha Kálmán szavaival: „A Nyugat mindvégig az alkotói szabadság és a tehetségek védelmének elvét vallotta...s ez...egyet jelentett a polgári átalakulás, a haladás, a szociális reformok programjának vállalásával...háttérrel adott Ady forradalmának, szellemi otthonra talált körében Babits Mihály, Balázs Béla, Füst Milán, Gellért Oszkár, Juhász Gyula, Kaffka Margit, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Nagy Lajos, Nagy Zoltán, Somlyó Zoltán, Szép Ernő, Szomory Dezső, Tersánszky Józsi Jenő. Szolidaritást vállalt Bartók és Kodály új korszakot nyitó művészetével, támogatta a modern képzőművészet rokon törekvéseit.”¹ Kiemelkedő kritikusai voltak: Ignotus, Schöpfung Aladár, Hatvany Lajos, Fenyő Miksa. A Nyugat hozzájárult kultúránk, közgondolkodásunk, ízlésünk és kritikai szemléletünk európaibbá válásához. Fenyő Miksára korábban már felhívtuk a figyelmet.²

Pintér Jenő véleményével korában sem értettek egyet: „A Nyugat...teljes erővel törekedett arra, hogy népszerűvé tegye a dekadens életérzést és naturalista életszemléletet. Az új irodalom lírai motívumai a főváros talajából nőttek ki, az elbeszélő és színműirodalom hősei a nagyváros viharvert alakjai voltak, a magyarság történeti múltja alig érdekelt valakit, a kisváros és a vidék pedig csak annyiban, amennyiben anyagot adott a kisvárosi és falusi emberek naturalista ábrázolására...ahol az élet durvaságait mutatták be, ott a köznapi beszéd érdes hangján szólaltak meg.” Másról így ír „...amikor a román írók büszke fajisággal haladnak művészi céljaik megvalósítása felé, a magyarok irodalma léha nemzetköziséggel cserélte föl turáni tehetségét.”³

Hogyan láttak bennünket a külföldiek? „Utazatok Budapestre, és legyetek megint berliniek – írta Robert Musil, így folytatta „...”, de olyan berliniek, akik jártak Budapesten.” A nagy író az ellentétek városának látta Budapestet, elegáns cipők, de sok a mezítlás. Thomas Mann írta: „Míg a mélységben élnek a milliók, addig a napos csúcson él az úri osztály. E két réteg között nagyon nehéz a magyar író helyzete, akinek se felfelé, se lefelé nincs meg hatási lehetősége, a polgári osztály, amelyikre támaszkodhatna, hiányzik.”⁴

Egy mai embernek nehéz beleélnie magát az akkori világba. Szerencsére ebben kitűnő képeskönyvek, kiállítások is segítenek.⁵

A mai ember azt is kérdezi, honnan volt a Nyugat megjelentetésére pénz. Kik támogatták? Széchenyi Ágnesről (és másokról is) feleletet kapunk. 1850/60 és 1913 között a leggyorsabb ütemben fejlődő, növekvő Svédország mögött Ausztria-Magyarország és Németország következett. Tehát volt lehetőség arra, hogy létre jöjjön hazánkban is egy tehetős polgári réteg, akik közül többen vallották, mint Kornfeld Móric írta, a tőke nem keresheti csupán saját hasznát, a nemzet érdekét is szolgálnia kell. A Nyugat támogatói között ott találjuk az idősebb és ifjabb Chorin Ferencet, Kornfeld Móricot és Hatvany Lajost. Széchenyi Ágnes írta Tóth Árpádot idézve: „A Nyugatot Chorin pénzeli, Osi (Osvát) szerkeszti, Gellért a kiadónál igazgató.” Az igazgatótanács tagja volt Goldberger Leó, Ranschburg Viktor, Molnár Imre és még mások.

Kornfeld Móric – apja halálának 15 évfordulóján – 200 millió koronás alapítványt tett az MTA-n, de tett alapítványt Weiss Fülöp, Chorin Ferenc és mások is. Az évenkénti nyertesek komoly összeghez jutottak hozzá: 2000-4000 pengőig, többek közt a nagybeteg Babits Mihály is.

Chorin Ferenc egymillió pengő körüli összeggel alapozta meg a Magyar Nemzet napilap indulását. Az iregszemcsei tanító szerint a Kornfeld házaspár 17 éven keresztül minden évben 40 iskolás gyereket látott el, cipővel, télikabáttal, felszereléssel (a gyerekek szülei nem voltak alkalmazottak). Az egyetemistákat is támogatták.⁶

A polgárság tehát új világot hozott. A művészek egyenjogúsítása nekik köszönhető, maguk mellé, sőt fölé emelték őket. A művész követte a polgárt vagy lázadt ellene, érintetlen nem maradhatott tőle (Halász Gábor alapján). Szabó Zoltán szerint az új írók megtörték a népműzeti epigonizmus erejét. Az újnak néhány fontosabb, a régitől megkülönböztető sajátossága: céltudatos és tudatos kifejezés; a feltűnő szubjektivitás; vizionárius, sejtető, szuggesztív közlésmód; érzékletes, zenei és festői hatásokra való törekvés.⁷ Az egyéniség felszabadításának az eszméje szülte a túlhajtott énkultuszt. A szecesszió művésze nem érezte jól magát a magányban, élni szeretett volna. Divatos lett az érzetkultusz. Az érzéki benyomásokkal társult hangulatok fő eszközei az érzeteket megnevező szók. A szinesztéziák, az érzetkeveredések két vagy több egyszerre ható érzet kapcsolatának a maga egyidejűségében való kifejezése: napsugarak zúgása (Ady), bemuzsikált az illatos élet (Ady). Műnkánkban először Ady korának nagykarólyi iskoláját bemutató írásait, novelláit szeretnénk bemutatni elsősorban persze a pedagógiára, nem annyira az irodalmi elemzésre koncentrálni. Azért azt el kell mondanunk, hogy Lovass Gyula az elbeszélésnek kétféle alapvető szerkesztési elvét tartja lehetségesnek: az egyik csattanóra építi a szerkezetet, a másik lehetőség szerint elkerüli elmosza azt, a csattanó csak hangulati tartalmával rezeg benne. Mint Lovass írta: „Az egyikben az öltözet kihangsúlyozza az ötletet, a másikban fátyolokon derengeti át.”⁸

1999-ben a szegedi LAZI Bt. egy szép lila kötésű kötetet jelentetett meg, mely mintegy szintézise a nagykarólyi kisdíákévek emlékeit megörökítő írásoknak. „Ady elbeszélései sem mások, mint feltárulkozó versek »kissé ködszerű történet – kosztümben –«, ahogy a költő maga meghatározta.” – olvasható a könyv hátlapján.⁹

Harsányi Zoltán szerint: „Ady prózastílusa a legképiesebb, legszemléletesebb prózastílusok egyike a magyar irodalomban. Tele érzékletes, megragadó kifejezésekkel, képekkel ... hasonlatainak, metaforáinak, metaforikus képeinek sokasága, a drámai felépítés, a tömörség, egy-egy bekezdésének versszerű felépítése, mondat szerkesztésének ritmusa, jelzőinek bősége, erőteljessége, ellentétessége, szóösszetételei bizonyítják ezt.”¹⁰

Ady ősei anyai ágon nyugtalan emberek voltak, ami nem illik sem a kálvinista papokhoz, sem az iskolamesterekhez. A költő szülőhelye 700-800 lelkes falu lehetett. A cseperedő kisfiú érzékeny gyermek volt. Megragadták a falu meséi, mondái, szorongását fokozta, hogy házuk a temető mellett állt, ahonnan szellemeket vélt a lakásukba besuhanni. Láttá a falusiak, legyének azok lecsúszt kisnemesek vagy parasztok, nyomorúságos életét. 11 évesen apja a falutól mindössze 16-18-kilométerre lévő nagykarólyi piarista gimnáziumba íratta, melynek akkor 13 ezer lakosa volt. A poros kisváros volt a falusi gyerek első nagyvárosa. Szüleit csak hetente egyszer látta, amikor bejártak a hetivásárba. Magába forduló gyerek volt, de a közös programokban mindig részt vett pajtásaival. 13 éves korában Boccacciót olvasott, 17 éves korában Schopenhauert tanulmányozta.

Egyszer egy csónakból vízbe esett, lábát úgy megütötte, hogy lényegében egész életén keresztül húzta azt a lábát (erről méltatói nem szoktak írni). Különféle ügyekben mindig pajtásai élére állt, azok elfogadták őt. Mint Nemere írta: „No és figyelte az embereket, itt volt belőlük bőven, és mindegyik érdekes, mert más, mint a többi.” Minden évben más családnál talált az apja neki szállást. Pénze nem volt sok, tanítványokat fogadott, korrepetált. Különösen érdekelték a lányok, általában a kész, érett lányokba szerelmesedett bele, akik vagy nem tudtak

róla, vagy kinevették a gyereket: nem volt daliás, húzta a lábát, nem ő volt a nagykárolyi lányok ideálja.¹¹

Néhány év múlva az apja a Zilahi kálvinista iskolába íratta át. Nemere szerint: „A lelkében egymást semlegesítette a két vallás, nem is lett ő vallásos soha... Ugyanakkor lelke tele lett misztikummal és a titokzatos lelki történetek utáni mérhetetlen vágyakozással.”

A Szegeden kiadott kötet mottója Nietzschétől való: „A mester humanizmusához tartozik, hogy tanítványait óvja önmagától.” Ezt példázza A tanár úr bosszúja című novella, melyben a fiatal pedagógus egy nap korán kelt, reggeli nélkül ment az iskolába, fájt a feje, egy kollégája cukkolta: „... nehogy az öccsén töltsd ki a bosszúdat!” Pedig neki ehhez volt kedve, mert előző este a tanuló csinos nővére az ő jelenlétében kokettált egy hadnaggal. (A hölgy hallgatott a mamára: „inkább egy mafla katona, mint egy kopott professzor.”) Az öcsike szekundát kapott, aki ezután a tiszt jelenlétében zsörtölődött a nővérével. Később miután evett a pedagógus, kitörölte a kis könyvecskéből a szekundát, megbánta, méltatlannak tartotta tettét. A hadnagy úgy vigasztalta a gyereket, hogy a tanár úr levágott fülével törli ki a szekundát, s ezen mindenki jól mulatott. A hatodik osztály című történetben egy vendiák mesél Emberdy tanár úrról, aki az osztály felét meg akarta buktatni latinból, öt román fiút is. Végül a tanár bukott meg az életben: váltókat hamisított, az igazgató pedig átengedte a tanulókat. Az Olga című elbeszélés egy különös, de olykor bizony ma is előforduló história. Egy szegény pedagógus, Szabó tanár úr egy özvegyet vett feleségül hét gyermekkel merő szánalomból, mert a halott férj a jótévője volt. Ady sejteti, hogy mi történt. A tanár úr beleszeretett legnagyobb mostohálynába, Olgába, s ott „... a Szabóék rózsafás kertjében borult édesanyja lábaihoz Olga...” A család hamarosan elköltözött a városból. Az író anélkül, hogy elmondaná, mi történt, így folytatja: „Átgondolom százszor meg százszor ezt a nagy tragédiát, de vádolni senkit sem tudok.” A Testőr Ella című novellában egy szerzetespap tanítványa előtt bukott le, aki édesapjával egy mulatóban ünnepelt. A tanár úr, akit tanítványai: Vigh Kalazanti József néven becéztek, egy színésznő (Testőr Ella) darutollas kalapjával lépett a terembe, a művésznő pedig a tanár úr cilinderével. Az író véleménye: „Akkor tudtam meg, hogy a Tavaszi: alkalmi ünnep, s hogy a szerelem majdnem olyan nagy számárság mint az élet.” Más írásokban is lelepleződnek a papok, akik nők után járkáltak: Szép papunk története, A nyápic mamája, Alfa és ómega, melyekben az író sejteti az eseményeket. Ő persze a református szemével is nézte tanárait, de nem általánosított. „A többi papok csúfoltak minket protestánsokat és zsidókat. Gyalázatos meséket meséltek Luther utolsó órájáról. Hogy miként vitték el Kálvint az ördögök...” A Tilala-tó titka egy tanítótól megesett leány tragédiáját meséli el. Éva, a legutolsó lány is tragikus történet. A főhős lány a bűnbak szerepébe került, társai utálták, mert egy vad Móc megerőszkolta a lányt 12 éves korában. Az úrvacsorán neki kellett volna elsőnek inni a kehelyből, de a társai nem voltak hajlandóak Éva után a kehelyből inni, így a sor végére maradt, mikor „a legutolsóknak nyújtotta át a kelyhet a pap, fölsikoltott. Odavágta a kelyhet a földhöz, s szerteloccsant reánk a bor, mely az Úr Jézusnak minden bűnösökért kiontott szent vérének jelképe... Évák családja elköltözött hamar valamerre, s én, haj nem tudom, mi lett Évából, a legutolsó leányból.” A Régi tavaszi háború vidámabb história. A fiúk a zálogosdi-játékban olykor kaptak „egy-egy hideg csókot.” Ady különös élményben részesült: a nagyobb lányok beöltöztették leánykarukba, majd végigmentek Nagykároly főutcáján: „Ez a séta ma is kivételesen tüzel emlékeim között, a meleg, friss leány-karok váltogatása, ájuldozások járásom a petróleumlámpák gyáva világítása alatt.” – írta a költő és író. Ezt az élményt még a sváb lurkókkal való magyar-sváb csoportos összecsapás emléke sem törölte ki. Az Ila nemet mond Ady első nagy csalódását írta le, kikoszarozta egy nagyobb lány, aki levelet írt neki: „... nyolc esztendeig nem várhatok Önre. Ki tudja ... mi lesz Önből nyolc év múlva, és én nem lehetek számár... Én egy csacsi lány vagyok, de azért sok eszem van, s tudom mit kell tennem...” Az író a visszautasítás nagyoni megviselte. Az Esküvő utánban egy gazdag, befolyásos ember a megunt szeretőjét tukmálta

egy özvegy tanítóra, aki miután világosan látott, összeomlott. Takács tanár úr története egy vidéki pedagógusról szól, akit egyetemista korában megdicsért egy egyetemi tanár. Nagy álmai voltak a poros településén. Végül felment Pestre, ahol már alig emlékeztek rá. Belátta, hogy el kell fogadnia vidéki életét, munkáját, mely ettől kezdve nem érdekelte. A Korzika novella hüen mutatja be a pedagógusok reménytelen helyzetét: „A tanító úr busongott. A piszkos és vad gyerekek kergetőztek és birkóztak az udvar gyepén vidáman. Májusi délután volt, és szomorú a falu, mert nagyon is ragyogott a nap. A csúnya, barna-zöld mohok szegyenkeztek a háztetőkön. Megsárgult a falak mesze. Szemetesek az utcák, s mérget párologók az árkok. A tanító úr hangosan szeretne átkozódni. Ó milyen nyomorúságos az élet, s milyen hitvány férfiú a tanfelügyelő. Ó szép ifjúság a debreceni kollégiumban! ...Hát ezért volt minden, hogy itt megvénüljünk? Megkopjunk, mint ezek a csúnya paticosos viskók?”

Elgondolkodtató, hogy Ady milyen tisztán látta a vidéki pedagógusok helyzetét. Egyik sem volt megelégedett a sorsával, nem volt boldog. Érdemes elolvasni a Lazi Bt. könyvét. A költő elbeszélései nem érdemlik meg, hogy feledésbe merüljenek.

Kosztolányi Dezső: Aranyárcány című regényéről korábban írtam, melyben Nemeskürty István szerint, az író „...a társadalom kényszerzubbonyát önként magára öltött vidéki értelmiség csüggeteg világát örökíti meg mélabús rokonszenvvel.”¹²

Ha Szabadkán járunk, nem szabad megfeledkezni Csáth Gézáról sem (1887-1919), Kosztolányi unokaöccséről, aki Kosztolányival egy időben lépett fel novellistaként. Ideg orvos volt, a lelki bajoktól gyötört emberek lelke érdekelte, ő maga is erőszakkal vetett véget életének. Novelláinak kezdései akár egy orvosi kézikönyv részletei is lehetnének. Pl. az Anyagyilkosságban: „Ha szép és egészséges gyermekeknek korán meghal az apjuk, ebből rendszeren baj származik.” A novella egy iszonyatos bűncselekmény történetét meséli el az olvasónak. A Wittmann családban két fiú született, akik 4-5 éves korukban elvesztették az apjukat. Az édesanyjuk hamarosan szeretőre tett szert. Az anyát az író így jellemezte: „...szép asszony volt, de szelíd természetű és erősen önző... A két fiát éppen olyan keveset csókolta, mint verte. Kevés közül volt egymáshoz...” A szeretet nélkül, közömbösen nevelt gyerekek csakhamar gimnáziumba kerültek. „A tanulást könnyen intézték, felkelés után, negyedóra alatt. Az iskola egyáltalán nem játszott szerepet az életükben. Nagyúri foglalkozásnak ismerték föl az élest, s öntudatlanul és korán saját szükségleteikhez formálták az időt.” Csavarogtak, állatok brutális kínzásában lették örömeiket. A nagyobbik fiú egyszer véletlenül egy „olyan” házba keveredett, miután az ablakban látott lány felkeltette érdeklődését. A lány kedves volt vele, a fiú mégis csalódottságot érzett. Legközelebb a két Wittmann fiú együtt ment a lányhoz, és szadista, mazochista játékokat játszottak vele. A lány csak nevetett, viszont kérte őket, ha legközelebb jönnek, hozzanak valamit. A két fiú elhatározta, hogy elveszik anyjuk ékszereit, csak hogy az anya a rablás közben felébredt. A nagyobbik fiú mérgében kétszer sújtott le szülőjére a késsel, a kisebbik lefogta anyja lábát. A gyilkosság után jót aludtak. Másnap korán reggel vitték a lánynak az ékszereket: „Ma vagy holnap jövőnk.” Aztán siettek az iskolába, mert az előadáson pontosan ott kell lenni. A pszichiáter író bemutatta, hogy a közömbös, szeretet nélküli világban, milyen embertelen szörnyetegek nőhetnek fel.¹³

Szabadka, Délvidék után térjünk ismét a Partiumba. Itt játszódik Kaffka Margit (1880-1918) Hangyaboly című regénye, mely egy zárdáról szól, ahová a szegénység hajtotta a legtöbb apácát, de még a ministránsok is azok közül a szegény diákok közül kerültek ki, akik a papi konviktusba szerettek volna bejutni. Az irgalmasnővérek szatmárnémeti zárdáját Hám János megyéspüspök alapította 1842-ben. Kaffka Margit gyermekkorában még éltek azok a nővérek, akik alapítóként jöttek át a bajor és osztrák anyaközlőstorból, időközben két-három új generáció is felnőtt. Kaffka Margit Nagykárolyban született. 6 éves korában elvesztette édesapját, édesanyja újból férjhez ment, újabb 3 gyereke született. A későbbi író nő 1886 őszén protekcióval ingyenes bentlakóként bekerült a szatmárnémeti zárdába. A család tragédiái, a szü-

lők, az otthon elvesztése, az új rideg környezet, a megaláztatások soha ki nem hevert traumát okoztak. Az irgalmasnővéreknél végzi a tanítóképzőt is, majd 1902-ben az Erzsébet Nőiskolában – melynek az SZTE JGYPK a jogutódja – polgári iskolai tanári oklevelet szerzett.

A zárdában, melyről Kaffka írt, a nővérek két pártot hoztak létre: régiek és modernek. Az előbbieket Gross Helénként igyekeztek bekényszeríteni az intézménybe, a haldokló főnöknő unokahúgát, akire nagy örökség várt; továbbá számítottak a módos jelöltek hozományára és a főúri adományokra. Az utóbbiak azt akarták, hogy a rátermetség legyen az apácák toborzója, ezért akartak magasabb iskolákat építeni, szervezni, saját rendi tanári kart létrehozni. Egészséges, új épületekben kívántak hivatásuk szellemében tevékenykedni. Gross Helénként kimenéki barátja Király Erzsébet, ő pedig arra vár, hogy mikor lesz szabad idősebb befolyásos politikus barátja, akinek a felesége halálos beteg.

Kaffka zárdája önmagába zárt világ, mely saját logikája szerint működik, plasztikusan kidolgozott alakjai önmaguk törvényeiket követik. Az író munkája nélkül nem születhetett volna meg (legalábbis az általunk ismert formában) az Iskola a határon című regény impresszionista „többszólalásúága”. A művet áthatja a szkepszis (mely akkor érthető volt), ilyen kérdésekre nem tud határozott választ adni: előbbre vihető-e az emberiség, részt vehet-e az egyén az átláthatatlan társadalmi harcban. A regényt többen bírálták: különböző korokban, különböző szemzőkből, igyekeztek az írónt beszkatulyázni (az előző vélemények alapján is). Az alkotás nem antiklerikális mű. Az állam és az egyházak kapcsolatát a XIX. sz. második felére több törvény szabályozta, minden világos volt e téren. A régi világot érzékeltessük azzal, hogy az Öreg, hogyan zsörtölődött svábosan a lányakkal: Fraccok! (Taknyosok!), Pinklik! (Pisisek!), Ihr dume Gräd'ln! (Buta libák!), Wie ein flaufen Unglück (mint egy rakás szerencsétlenség), zerstreute Gräd'ln (szórakozott libák). A lányok mégis kedvelték.¹⁴

A regény szép impresszionista képeiből egy nagy sikerű film is készült. El kell olvasni (újbol is), a filmet pedig (ha lehetséges) meg kell nézni!

Szomory Dezső (1869-1944) Horeb tanár úr című regénye az ellenforradalmi korszakba viszi az olvasót, amikor az egyetemekről kiszorították a zsidó származású tanárokat. „Nincs mindenki a világon, aki megszületik” – idézte Kertész Imre Horeb tanár urat, aki szenvedett a kiszorítottságtól, de nem adta fel eszményeit.¹⁵

Különös, zavarba ejtő regény Babits Mihály (1881-1941) volt szegedi középiskolai tanár (Vitéz u. 16. sz. alatt lakott) regénye: a Timár Virgil fia. Jól „olvastatja” magát, a mindössze száz oldalt megállás nélkül lehet „felfalni”. Timár Virgil cisztercita szerzetes, a gimnázium legjobb tanára. Az egyetlen, akit kollégái közül a nevelés és tudományok valóban érdeklik. Váratlan események következtében legjobb diákja, Vágner Pista előbb nevelt gyermeke lesz, azután elveszti őt. A pedagógus megtanul igazán szeretni, valakihez tartozni, megismeri saját lelki kiszolgáltatottságát. A fiú elmegy a nagyvárosba, a tanár marad vidéki kolostori cellájában. Külön érdekessége a könyvnek, hogy a fiú ellenszenves apja, aki elvitte gyermekét, Ignotus alapján mintázódott (mint erről írtunk, Ignotus jogosan sértődött meg).¹⁶

Cikkünkben a terjedelem miatt sem törekedhettünk teljességre. Érdemes olvasni a Nyugat íróit, a ma pedagógusának is tanácsot adnak. Munkáikból ma is fontos következtetések vonhatók le, boldog gyermekeket csak megelégedett nevelők tudnak okítani. Megszívlelendő Nietzsche mondása: „A mester humanizmusához tartozik, hogy tanítványait óvja önmagától.”

IRODALOM

1. Nemeskürty István: A magyar irodalom története. Akadémiai Kiadó, Bp., 1993. 751. p.
2. Oláh János: Képek két évszázad belső életéről az irodalomban. Módszertani Közlemények, Szeged 2007/5 196. p.
3. Pintér Jenő: A magyar irodalom története Franklin Társulat, Bp., 1928. 9. p.

4. Miért olvassák a németek a magyarokat? Szerk.: Bernáth Árpád és Bmbitz Attila. Grimm Könyvkiadó, Szeged, 2004. 11-14. p.
5. Acsády György – Püspöky István – Vertel Beatrix: Hajdanvolt szépasszonyok. Panoráma, Bp., 2004.; Dr. Papp Árpád: Vivát! – Éljen! – Ziveli! Szabadkai Városi Múzeum (Gradski Muzej Subotica). Szabadka (Subotica), Grafoprodukt, 2007.; Vertel Beatrix, Kreutzer Andrea, Acsády György: Hajdanvolt úriemberek. Bp. 2008.
6. Kornfeld Mór: Trianontól Trianonig (Tanulmányok, dokumentumok). Közreadja: Széchenyi Ágnes. Corvina, 2006 alapján
7. A századforduló és Ady. Összeállította: Gaszner Tibor AKG, Bp., 1995. 6-13. p., 18-26. p.
8. Gaszner Tibor: i. m. 41-46. p.
9. Ady Endre: Muskétás tanár úr. Lazi Bt., Szeged, 1999.
10. Gaszner Tibor: i. m. 379-380. p.
11. Nemere István: Ady szerelmei. Anno Kiadó (é. n.); Ady Endre. Összeállította: Dr. Karádi Zsolt. Tóth Könyvkereskedés és kiadó Kft. (é. n.) alapján
12. Oláh János: Kosztolányi korának iskolájáról. Módszertani Közlemények, Szeged, 1985/3 195-199. p.; Kosztolányi regényéről film is készült.
13. Gaszner Tibor i. m. 140-155. p.
14. Kaffka Margit: Hangyaboly. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1971.; majd Jelenkor Kiadó, Pécs, 2001. /Az frónőről mindkét kiadásban tanulány is jelent meg: Bodnár György, Márton László tollából/; Pintér Jenő: A m. ir. tört. II. i. m. 146-147. p.; A m. ir. tört. 1905-től napjainkig i. m. 121-122. p.; A törvényekről: Gergely Jenő – Kardos József – Rottler Ferenc: Az egyházak Magyarországon. Korona kiadó, Bp., 1977. és Kretovics László – Oláh János: A Szeged Rókusi plébánia második 100 éve (1905-2005) Sigillum 2000 Bt. Szeged, 2006.
15. Szomoró Dezső: Horeb tanár úr. Múlt és Jövő Kiadása Bp., 2007. Kertész Imre idézete a hátsó borítón.
16. Babits Mihály: Timár Virgil fia, Kártyavár. Palatinus Kiadó, 1997. (Benne Bodnár György utószavával); Pintér Jenő: A m. ir. tört. II. i. m. 81-82. p., A m. ir. tört. 1905-től napjainkig i. m. 131. p.; Oláh János: Babits nézetei a tanulók erkölcsi fejlődéséről. Módszertani Közlemények, Szeged, 1984/1 50-53. p.

KISS FERENC
nyugdíjas tanár
Tapolca

A nyitott iskola és az emberi kapcsolatok (Visszaemlékezés)

Iskolai emlékek után kutatva, a ma élő nyugdíjas aranydiplomás korosztály keserű szájjal idézi fel egykori tanárait, diákkori emlékeit. A tankönyvszagú iskolai környezet elsősorban azokat viselte meg, akik leginkább rászorultak volna az iskola segítőkész támogatására, mert a „Mire vagyok képes?” kérdésre keresték a választ.

Az 1950-es években zsúfolásig megteltek az iskolapadok munkás-paraszt származású fiatalokkal. A bennük rejlő képességek kibontakoztatásának segítése helyett még a fizikai munkát is megutáltatták a fiatalokkal. „Ha nem tanulsz, mehetsz a TSZ-be kapálni!” –, mintha „szégyen” volna megfogni a kalapácsot, kerti kapát.